

Nuslasi 10 kuruş

Posta ücreti 40 Para

İstanbul

Senelik abonasi
100 kuruş.

Posta ücreti 10 kuruş

Şehremaneti Hecmuası

Şehremaneti tarafından ayda bir çıkarılır

Şehrimize ait vesikalardan

Yeniçeri kışalaları

Tarihimizde vak'alara çok ehemmiyet verilmiş ve uzun uzadıya yazılmıştır.

Bunlar arasında maalesef bu vakayın geçtiği yerlere dair pek cüz'î malûmat vardır. Meselâ tarihimiz yeniçeri gailelerle doludur. Fakat bunların oturdukları kışalalar hakkında ufak bir malûmata tesadûf imkân çok azdır.

Bu hususta türk menabine gelelim.

Bu kadar zamandır yeniçeri kışalalarına ait bir resme tesadûf edebildim : Bunda 942 tarihinde Matrakçı Nasuh isminde bir zâtın sultan Süleymanın Bağdat seferi hakkında yazdığı resimli bir eserde mevcuttur. Eserin ilk resimlerinden birinde İstanbul'un bir panoraması vardır. Bu panorama zamanın en güzel ve kıymetli etütlerinden biridir.

Darülfünun kütüphanesinde 35/2295 numarada mukayyet olan bu (mecmuu menazil) namındaki eser yalnız bu cihetten değil o zamanın hayatı noktasından da çok canlı vesikaları haavidir.

Şayamı tetkik menabiden biridir.

Netekün Avrupa kütüphanelerindeki resimlerle de kıyas olunduğunda doğruluğu meydana çıkan Beyazıt meydanına yakın eski sarayında güzel bir kuş bakışı resmi gene bu eserin ilk sahifelerindeki İstanbul panoramasında mevcuttur. Bu resimde yeniçerilere ait eski ve yeni ortalar pek âlâ farkedilebilmektedir.

1526 tarihlerine tesadûf eden bu binadan bilhassa Şehzade camii karşısındaki eski odalar (Barbié) nin 1776-

1819 tarihli planına da az çok tevafuk etmektedir. Bu da o binanın derecesi sıbhati hakkında fikrimizi kavileştiriyor. Bu planda binalar iki sıra olduğu gibi Matrakçının resminde de müşekkel olarak keza iki sıra görülüyor. Muhtelif plânlarda da eski odalar aynı halde görünüyor.

İstanbul'un bu planları bilhassa 18 inci asır sonlarına 19 uncu asrın bîdayetine

aittir. Daha eski tarihlere ait plânlar bulup tetkik etmek imkân yoktur.

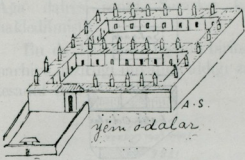
18 inci asırdan evvel İstanbul'a ait yapılmış tek tük kuş bakışı ve biraz da hayali plânlar mevcuttur. Bunların tabii eski olmaktan başka büyük bir kıymeti ilmileri yoktur.

Matrakçı Nasuhun çizdiği yeni odalar büsbütün başka şekildedir.

İki meydanlı büyük bir kışla halinde görülüyor. Bir de büyük bir meydana münce olan bir kapısı vardır.

Burası da ihtimal Sofular hamamındaki kemerli kapıya tekabül etmektedir.

1770 ve 1818 tarihli planlarda buralarda yeniçeri kışlaları olarak murabbai kısımlar görüyoruz. Bu planlar Matrakçının yaptığı resimlerin doğruluğunu gösteriyor ve bu vesikalar bu suretle büyük

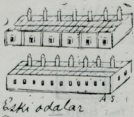

bir ehemmiyet kespeditör. Bu binalar bir kaç kerre yangınlarda yamıştır. Fakat gene eski tarzlarında ve gene aynı sahada yapıldıkları kadul olunabilir.

Zira Matrakçının resimleri yeni planlara çok tevafuk etmektedir.

Planlarda bir de yeniçeri agası sarayını tetkik etmek kabildir.

Bu da Süleymaniyyede Mimar Sinan kabri karşısındaki eski dairedir. Bir asır meşihat daire-i itthaz edilmiş ve son senelerde de esasen ahşap olmasından dolayı yamıştır.

Matrakçının resmettiği binalarda kubbeleri görülüyor. (J. Labarte) in 1770 deki planında eski odaların her iki daireşinde kubbeler görülüyor. Önde altı, arkada dört kubbe sayılmaktadır. 1819 tarihli (Barbié) nin planında

doğrudan ahşap tavanlar işaret edilmiştir.

Yeni odalara ait planlarda bir kayıt yoktur. Resimlerde her oda ve daireye tevafuk eden kısımlarda pek çok bacalar sayılmaktadır.

Resim ve plan olarak bulabildiğim vesikalar bunlardan ibarettir.

Tarihlerimizde malûmatı tarihiye meyânında kışlalar hakkında toplu malûmata tesadûf imkânı yoktur. Cevat Paşa osmanlı tarihi askerisinde biraz topluca malûmat vermiştir. Bu hususta belki askeri kuyudatta çok sayıyı dikkat malûmatın mevcut olacağı şüphesizdir. Bu cihetlerin tetkiki şüphesiz tarihi askerimizin bu safhasını tenvir edecektir. Bunlar dolayısıyla şehri tezyin eden binalarımızdan olduğu için şehir tarihi de çok âlâkadardır.

Yeniçeri kışlaları yeni odalar ve eski odalar namile tesmiye olunurdu. Alelumum yeniçeri kışlaları 199 tanedir. Her kışlada her ortanın levhası vardır.

Bu kışlalar büyük ve geniş binlardır. Mutfak, mahzen, zabıtlar ve efradın odaları vardır. Her ortanın kapısı mermer sütunlarla müzeyyindir, ve bunların âlâmetleri mahkûktur. Bu mahkûkata ait vesaik çok azdır. Meselâ negibi âlâmetler konuyordu, bunun hakkında sarîh bir şey söylenmezse alelumum her ortanın bizce şimdi malûm olan işaretlerinden birinin büyük bir modelinin mevcut olması ihtimali fazladır.

Bir kışlaların 100 ü cemaatlere, 61 i bölük ortalarına, 34 ü de Sekbanlara, ve 4 ü Solaklara aittir.

Bütün bu sınıflar yeni ve eski kışlalarda karışık olarak otururlardı. Eski kışlaların adedi 26, yenileri 173 tane idi.

İşte Cevat Paşanın bu taksimi çok sayıyı dikkattir.

İzmi tarihine göre hicretin 1105 (1693) tarihinde 84 bölük kışalari, 49 cemaat ve Sekban kışalari bir yangında yanmıştır.

Beş sene zarfında yeniden yapılmış, beher bölük kışalasının inşasına 1933 kuruş ve cemaat ve Sekbanların kışalalarından beherine de 1166 kuruş sarfedilmiştir. Bu sarfolunan 112 kesenin 70 ini hazine vermiş, diğer kısmı da ocağın ağası ve erkânı ve Padişah mu-karripleri tarafından verilmiştir.

Gene İzziye göre Sultan Mahmudu evvel ahtinde Fatih camii civarında karaman çarşısındaki bir ekmekeci fırını-dan çıkan yangın Atpazarı tarafından ilerilemiş, Kızıtaşı havalisini süpürmüş ve yeni odalara kadar inerek kâniilen yakmıştır. Burada yangın iki kola ayrılmış, bir kısmı Sarıgözel taraflarını temaniyle mahvetmiş, aşağı Hahiciler köşküne kadar dayanmıştır. Diğer kısmı da Et meydanına varmış ve orada sünmüş.

Bu esnada lâyuat evler, dükkânlar, orta camii ve 172 kışla ateş karşısında mahvolmuştur. Görüyoruz ki yeniçeri kışalari kârgir yapılmamıştır. Hemen gene hepsi ikinci defa olarak yanıyor.

İstanbulun başına büyük belâ olan bu yangınlar o devirlerde büyük tenebbuhler hasıl etmemiştir ve gene ahşap olarak yapılmıştır. Ecdadın böyle yangın felâketleri karşısında gene eski usulden vaz geçmeyerek ahşap binalar yaptır-maları şayanı tenkittir. Maalesef bu sakim usul son senelere kadar sürmüştür.

Yanan bu 172 kışla tekrar hazine tarafından yapılmış ve 689 kes sarfedilmiştir. Bu tarihten yarım asır evvel bir yangında yanan 133 kışla 112 kese ile bitiyor. Yarım asır sonra 172 kışla 689 keseye mal oluyor.

Buda yangınların milli servetleri ne suretle yokettiği bariz bir surette görüldüyor. Bölüklerin 40 kışlasından beheri 2500 kuruşa çıkıyor. Yarım asır evvel bunun yarı parasıyla çıkıyordu. Diğer 122 cemaat ve sekbanların kışla-larından beherine 2000 kuruş sarfedilmiştir.

"Barbie" min hakanı
1776-1819

1770 de
Eski Odalar

Yeni Bagcede
Bu orta 1770

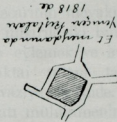
Bu yangında yanan Orta cami ve ağakapısı da hükümet hazinesi tarafından yapılmıştır.

Yeni odalarda bir tekke meydanı diye büyük bir meydan vardı, bunun

ortasında bir cami vardı, Orta camii namıyla maruftu.

Ağakapısı geçen senelerde yanan Meşihat dairesidir. Son zamanlara kadar burada muhafaza olunan Tekkeli köşk vardı ki ağanın meclisi burada toplanırdı. Bu salon bilâhara Şeyhulislam-ların büyük kabul salonu olmuştur. Ağa dairesi sonra Serasker kapısına nakledilmiştir.

Bu da Hüseyin Paşanın birinci defa harbiye nazırlığı ünvanını aldığı zamana tesadüf eder.

Bu zaman Babı Seraskeri daireleri eski saray yerinde yeni yapılan binalara taşmıyor. Ağa dairesi de meşihat dairesi oluyor. Bu mübadele bir «hat» ile ter- viç olunuyor. Buna sebep te sadrı azamın padişaha verdiği bir arizadır.

Sultan Mahmut yeniçerilerin imha- sında hakikaten çok sert davranmış- tir, hatta bu hatında ağa kapısı un- vanın fetvahaneye tehdilini ve yeniçe- rilige müteallik ufak bir ismin dahi kat'iyen dilimizden ilracını terbihi ediyor.

Mahmudü sani zamanında topçu kumandanı Karacehennem tarafından yeniçeri kışkıları top ile mahvedilmiştir. ortalar da yanmıştır ki kışkılar Hacılar köşkünden Ahmedîye meydana kadar yayılıyordu. Bu esnada orta cami de mahvolmuştur.

Eski ortalar Direkler arası yanındaki (Osman baba) türbesi arkasından (Pi- rler kapısı) na kadarki sahada idi.

Biri tam Şehzade caminin karşısına tesadüf eder, diğeri çukur çeşmeye kadar inerdi. Buraya 44 kapısı derlerdi.

Bu kapıdan başlar, büyük caddenin kenarından Çukur çeşmeye varırdı.

Hamama gelince, buna bugün Acemoğlu hamamı derler. Bu da acemi oğlanlar kışkılarına ervardı.

« Hadikatül cavami » in kaydına göre direkler arası arkasında acemi oğlanlar kışkıları mescidi vardır.

Bu eserin kaydına göre Şehzade başında kapamacılar karşısı [şimdiki Direkler arası] arkalarında kâim acemi oğlanlar kışkıları mescidi ittisalinde yeni- çeri ocağının folla firmı ve mukabilinde tulunbacılar kârhanesi ve kışkıları vardır. Bunlar Sultan Ahmedin vakfıdır.

Osman baba türbesinin fevkında bir de Hunkâr köşkü vardı.

Yeni odalar yeri: şindi sofular ha- mamı yanındaki bostanın karşısında vaktiyle mevcut olan bir kemer harabesi vardı ki buda yeniçeri kışkılarının methali idi. İşte bu kapıdan Karacehennem

toplarmı tevcih etmiştir . Kışlalar bu kapıdan Halıcılar köşkü ve Ahmediyeye kadar varırdı .

Yeni odalar bu bombardıman esnasında yanmıştır .

Eski odalara gelince bu vak'ai hayriyeden sonra yıkılmıştır . Mahmud'un saninin emrile yeni odalar semti Ahmediye meydanı , eski odalar yeri de Fevziye meydanı tesmiye olunmuştur .

Bu isim bu gün oralarda birer yola verilmiştir .

Yeniçeri kışlaları hakkında bu tetkik pek noksandır . Daha çok tetkik edilmeğe layık olan bu ciheti alâkadar olanlar tamik etmelidirler . Tarihimizin bu safhası cidden yaşatılmağa değer , fakat bu hususta tesbit olunmuş vesai çok azdır .

A . S .

Kitabiyat :

Melling : Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore , Paris 1819

[Paris güzel san'atler mektebi kütüphanesinde 1025] de mukayyet 2 cilt .

Kauffer: Plan de la ville de Constantinople en 1776 - 1786, enrichi par J . D . Barbie en 1819

[Aynı eserden]

Jule Labarte : Le Palais impérial de Constantinople au xe siècle. [Paris 1861, le plan du Constantinople en 1770 par Kuffer (güzel san'atler kütüphanesi.)

Nº 838 B 3

Carte d'Europe en 1818 : Milli kütüphane, plan dairesi C . F . F 10303 kuffer et I . B . Le chevalier :

Plan de onstantinople en 1812 sur le Plan en 1786 [milli kütüphane plan dairesi D 1028]

İstanbulda 1782 Cibali yangını haritası . Milli kütüphane plan dairesi (Reg. a, 2101)

Matrakci Nasuhun (Mecmuu menazil) eseri . [İstanbul Darülfünun kütüphanesi, No. 2295/35 →

Djevat Bey (Cevat Paşa):

État militaire ottoman en 1882

[Paris, Mazaren kütüphanesi fransızca nüshası 45256].

